

CODA

EN HANDBOK FÖR DÖVA FÖRÄLDRAR

Denna handbok riktar sig till döva föräldrar som har hörande barn. Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) har samlat material, berättelser och fakta som förhoppningsvis kan ge vägledning i din föräldraroll. Kanske hittar du svar på dina tankar och funderingar kring att vara döv förälder. I den här handboken har vi valt att använda ett gemensamt begrepp för barn till döva föräldrar genom hela föräldrahandboken och det är; CODA.

Förkortningar

CODA

Children of Deaf Adults

Barn till döv vuxen / döva vuxna

KODA

Kids of Deaf Adults

Barn (under 18 år) till döv vuxen / döva vuxna

DCODA

Deaf Children of Deaf Adults

Dövt barn till döv vuxen / döva vuxna

GODA

Grandchildren of Deaf Adults

Barnbarn till döv vuxen / döva vuxna

Två världar & två språk i mitt hjärta

1953 föddes jag in i en döv teckenspråkig familj. Jag började teckna när jag var under ett år. Teckenspråk är mitt första språk och talad svenska lärde jag mig av min faster och andra hörande utanför mitt hem. Jag älskar att vara på dövas förening och dövas sommarhem. Jag mår bäst bland döva. Där har jag min identitet. Jag var stolt över mitt teckenspråk när jag var liten, för då kunde jag lära mina skolkamrater alla svordomar som de ville kunna. Skoltiden var förfärlig, fröken visste inget om döva och teckenspråk.

Nu när mina föräldrar och döv släkt är borta saknar jag teckenspråket. Jag saknar mina föräldrars tysta samtal med klappar och suckar när de tecknar med varandra när jag ligger i min säng och lyssnar. Det ger mig trygghet. Jag vet inte varför men jag tycker teckenspråk är vackrare och roligare än det talade språket. Jag minns dagar då jag bara satt och tittade på mina föräldrar och deras vänner när de satt i ring på sommarhemmet och berättade historier, det finns inget mysigare. En del historier var väl inte riktigt rumsrena men det gjorde ingenting och jag blev aldrig bortkörd.

Mimik och kroppsspråk förstärker teckenspråket så man säkert förstår vad de säger och känner. Jag hade aldrig några problem i samtal med döva, då förstod jag allt. Jag hade problem med att förstå de hörande som bara pratade och inte hade någon mimik. Teckenspråket visar hur saker och ting fungerar. Det gör inte ord, de är "platta".

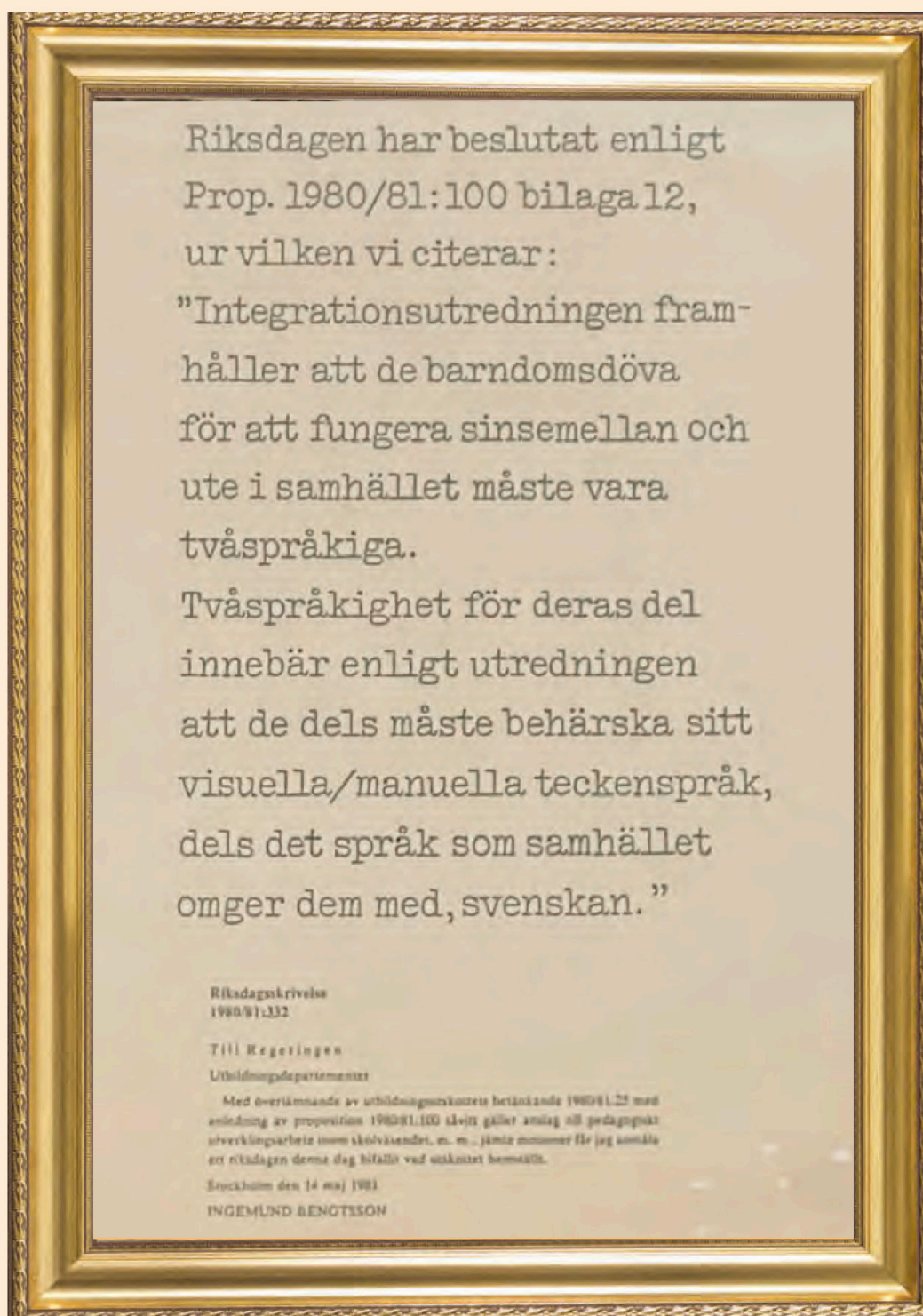
Därför är jag glad att jag får arbeta med och för döva. Att vara tvåspråkig och bikulturell har gjort mig rik på erfarenheter. Jag önskar att alla hörande barn till döva föräldrar får växa upp med intresserade föräldrar som förmedlar teckenspråk, dövkultur och dövhistoria i gemenskap med andra barn i samma situation. Hörande barn till döva är tvåspråkiga och tillhör två världar, både den döva och den hörande. Jag är en stolt CODA med två världar och två språk i mitt hjärta

Olga Svensson Richter
har arbetat som äldrevägledare för döva och dövblinda i Skåne och är författare till boken "Flickan på två stolar" som handlar om hennes liv som CODA.

DÖVAS TIDNING "ALLT OM TECKENSPRÅK" 2013

14 maj 1981 – Sverige var först!

Teckenspråk i skolan

Den 14 maj 1981 blev teckenspråk officiellt erkänt som ett språk, något Sverige var först med i världen. Två år senare infördes en tvåspråkig undervisning – teckenspråk och svenska – i specialskolan för döva och hörselskadade elever. Teckenspråk blev också ett skolämne. Äntligen kunde döva elever nu få lära sig mer om sitt eget språk – teckenspråk.

Sverige

10 000

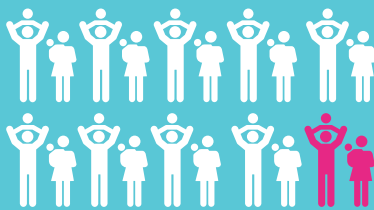
barndomsdöva sedan
födseln eller i tidig ålder

Varje år föds runt
70 döva barn

1,3 miljoner
hörselskadade svenskar

10 000
barn och ungdomar 0-20 år

**Nio av tio
föräldrar är
hörande.**

Svenskt teckenspråk
Minst

30 000

har svenskt teckenspråk
som primärt språk,
mestadels döva och
hörselskadade personer.

Dessa har familj, vänner
och arbetskamrater runt sig.
Dessutom finns det personer som
talar teckenspråk i sitt jobb.

Världen

70 miljoner döva
300+ olika teckenspråk
cirka **160 nationella**
teckenspråk

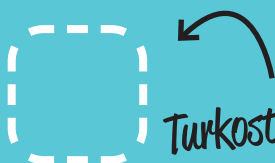
MAJ

14

Teckenspråkets dag

Den 14 maj 1981
fastslog riksdagen
att det svenska
teckenspråket är
dövas första språk.

Samtidigt erkändes teckenspråket
som ett officiellt språk. Sverige var
först i världen!

Turkost är teckenspråkets färg!

I Sverige har vi uppemot
100 000 personer
som talar svenskt teckenspråk
mer eller mindre regelbundet.

Persontecken

Vem du? Det är en av de första
frågorna man får när man träffar någon
teckenspråkig för första gången. Det
vanligaste svaret är att man bokstaverar
sitt namn och visar sitt persontecken.
Istället för att bokstavera namn används
persontecken när vi vet vilka personer vi
pratar om.

Hur får man sitt persontecken?

Vanligtvis fås ett persontecken när
man kommer i kontakt med döva och
teckenspråk. Normalt är det inget självvalt
utan något som man "döps" till, typiskt
något som beskriver en framträdande
egenskap. Några exempel är /glass/
/smilgrop/ /krulligt hår/

Visuell kommunikation

Visste du att...

- Språk också kan uttryckas med kroppen och händerna och uppfattas med synen och känslan. Det svenska teckenspråket är ett språk med ett eget teckenförråd och egen grammatik.
- Teckenspråk används av döva men också personer med olika hörselgrad, hörande anhöriga, yrkesmänniskor och av personer som lärt sig språket av eget intresse.
- Inläring av ett tecknat språk ger kognitiva och språkliga fördelar som att ha större möjligheter att kunna urskilja särdrag i människors ansikten samt ha lättare att komma ihåg bilder.
- Teckenspråk inte är internationellt. I världen finns omkring 160 olika teckenspråk. Det finns ett internationellt handalfabet och tecken med influenser från flera nationella teckenspråk som brukar användas när döva och teckenspråkiga från olika länder träffas.
- Svenskt teckenspråk har minst 400 tecken med fasta orala komponenter (tidigare genuina tecken) som saknar direkt översättning till svenska. Det är en kategori av tecken med munrörelser som inte är inlånade från svenskan.

En CODA tänker högt!

En sak jag har funderat på är min identitet som CODA. Är det en egen identitet eller är jag hörande som kan mer eller mindre svenskt teckenspråk och har ett kulturarv som är påverkat av mina döva föräldrar?

Det kryper i mig när andra säger att jag är hörande. För mig är begreppet hörande en person som inte kan svenskt teckenspråk eller inte har kunskap/erfarenhet av det kulturarv som våra föräldrar gett oss. Numera säger jag att jag är CODA och det känns rätt att göra så. Jag kan svenskt teckenspråk, är en del av det samhälle som inbegriper döva, CODA, dövblinda och hörselskadade som har olika identiteter och som har ett språk gemensamt, det svenska teckenspråket. Det betyder för mig att jag har en annan kultur än vad hörande har. Jag känner mig mer hemma i den teckenspråkiga världen när det gäller trygghet och värderingar. När jag träffar andra CODA är det nåt som händer i min kropp och hjärna, nämligen en tillhörighet och kunskaper om vad som kan ha hänt i min uppväxt och som jag inte behöver förklara utan man bara vet! Det är en skön känsla att kunna brista ut i garv över saker som har hänt och ja, det finns CODA-humor som bara vi CODA vet! Jag tror att det kan behövas lite CODA-power och CODA-medvetande kurser för att stärka oss!

Vi som är CODA är väldigt olika, en del behärskar svenskt teckenspråk och arbetar tillsammans med döva varje dag, en del kan inte det och är inte en del av det teckenspråkiga samhället men ändå CODA. Term som CODA-spektrum nämns allt oftare för att beskriva gruppens mångfacetterade sammansättning. I kontakt med CODA från andra länder kan jag uppleva att vi i Sverige

ligger långt efter i medvetande om identitet och tillhörighet. Vi har ett arbete framför oss att utveckla oss själva MEN också att sprida kunskap till det HÖRANDE samhället som skulle underlätta för framtidens CODA.

I dagens samhälle berövas barn och ungdomar rätten till sitt modersmål och att språket försvinner i nästa generation för att det generellt inte är möjligt för våra barn att få ta del av modersmålsundervisning. Enligt läroplanen för förskolan har CODA rätt till teckenspråksundervisning, hur många förskolor kan erbjuda det? Och då menas inte TAKK (Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation) utan svenskt teckenspråk!

Hur vanligt är det inte att läraren anser att deras elev betar sig lite annorlunda och skickar en remiss till BUP för utredning? Eller att socialtjänsten inte förstår att när CODA-barn LVU-placeras att det behöver vara ett teckenspråkigt familjehem för att kunna behålla sitt modersmål?

Låt ditt barn lära sig teckenspråk och hjälp hen att bli medveten om att hen är KODA/ CODA och att det finns andra!

Låt oss bli en del av dövas gemenskap, tillsammans kan vi skapa förändring!

Tommy Aldergrim

Kulturkrock i skolan

"Specialpedagoger och pedagoger i skolan kan behöva få stöd i att identifiera CODA-elevens beteende och utkristallisera om det behövs stöd för de CODA-elever de möter i just sin skola. De pedagoger som inte har någon kunskap inom detta område kan behöva få ord för sådant som sker för att de ska bli medvetna om den problematik som kan förekomma för CODA elever som möter en hörande kultur i skolan då de lever i en dövkultur hemma."

Källa: Lärare i behov av särskilt stöd? Magisteruppsats av Sofia Einarsson, Göteborgs universitet (2013)

Kännetecknen hos CODA-elever

Blickkontakter

Lyssnar med ögonen

Svårt att förstå instruktioner utan ögonkontakt

Öppen blick

Detaljseende

Dubbelkollar att man gör rätt eller har uppfattat rätt

Visuella detaljer är viktiga - detaljseende

Har gärna koll på vad som händer runt omkring

Gestuell kommunikation

Teckenspråkiga feedbacksignaler

Visuell klarsynthet - mycket uppmärksam på det man ser

Pekar ut en riktning i stället för att prata

Mimar ord med läppar vid textläsning

Kroppskontakt för uppmärksamhet

Språklig påverkan

Ibland kan det bli felaktiga uttal hos CODA-barn när det till exempel är ord som har D eller T i sig. Döva har svårt avläsa skillnaden på dessa bokstäver och det kan då bli fel uttal hos CODA-barnet.

CODA-barn som får det talade språket från anhöriga med dialekt kan i sin tur utveckla samma dialekt.

(Kännetecknet detaljseende har omformulerats från kontrollbeteende.)

Jag har varit hörande, hörselskadad och döv

Min bakgrund är olik många andras. Jag föddes hörande, blev hörselskadad när jag var tolv och döv omkring tjugoårsåldern. Det som gör det hela unikt är att jag även har döva föräldrar och många döva släktingar. Somliga är barndomsdöva och andra vuxendöva. Jag fick alltså det svenska teckenspråket och dövkulturen innan jag ens hunnit bli döv. Under min uppväxt blev det många besök på dövföreningen vilket jag älskade, och jag minns ännu med värme de bekanta ansikten som så ofta fanns där. Hemma flödade teckenspråket, och jag började kommunicera mycket tidigare än bebisar vanligen gör. Mitt första tecken kom när jag var ett halvår gammal, och det var det mindre banbrytande ordet "mamma". Redan första eller andra klass hade jag väldigt lätt för skolämnet svenska, vilket min dåvarande lärare funderade över. Under ett utvecklingssamtal frågade hon försiktigt min mamma:

"Hur kommer det sig att Olivia är så duktig på svenska när ni är döva och pratar teckenspråk hemma?"

"Det är just därför", svarade hon. Och nog är det just så - forskningen visar att flerspråkighet främjar språkinläring i stort.

Det finns vissa som påstår att teckenspråket inte kommer finnas kvar i framtiden. Att det kommer en dag då teckenspråket är föråldrat, men låt mig invända. Hundra år av förtryck och teckenspråket står ännu stadigare på båda benen med massvis av talare. Det är ett språk som aldrig minskar i betydelse eller popularitet. Jag har varit hörande, hörselskadad och döv. Jag har en del att jämföra med, och mitt liv som döv är lika rikt och lyckligt som när jag var hörande. Kanske rikare, till och med. Detta är tack vare teckenspråket och dövvärlden, och alla de fina vänner jag har fått på den vägen. Och jag är inte ensam; jag hör aldrig om människor som ångrar att de lärt sig teckenspråk, men däremot om många som önskar att de hade fått det mycket tidigare. Teckenspråket, du har gett mig så mycket. Hur kan jag någonsin tacka dig?

Olivia Renner Balkstam

Små CODA-historier

Historia 1

En gemensam historia som de flesta CODA är med om är när toapappret tar slut när en sitter på toaletten och inte kan ropa på sina föräldrar. Jag som liten försökte uppmärksamma mina föräldrar genom att klä av mig mina kläder och kasta ut från toaletten. När det inte hjälpte kastade jag ut tandborsten, tandkrämen, den tomma toarullen, handdukarna som hängde på toaletten och så fortsatte det. När väl mamma eller pappa upptäckte högen med utkastade saker förstod de att jag satt på toa. Det kunde ibland bli väldigt många saker som var kastade i syfte att få kontakt med dem.

Historia 2

När jag som tonåring träffade en person och det visade sig att vi var nästan grannar då denna person bodde på en parallellgata till mig. Under samtalet försökte vi ta reda på hur vi bodde i förhållande till varandra och personen utbrister: Men bor du i den lägenheten som alltid har discolamporna igång? Jag svarade: Nääää mina föräldrar är döva och vi har blinkande lampor för att mina föräldrar ska se om någon ringer på dörren eller telefonen ringer.

Historia 3

Jag fick en taltelefon när jag var 15 år gammal. En gång ringde en försäljare och ville prata med min mamma. Jag berättade att det inte var möjligt då min mamma var döv. Försäljaren harklade sig och beklagade sorgen och avslutade sedan samtalet. Jag stod kvar med luren i handen och förstod ingenting.

Andra CODA-familjer ger mig energi

Min känsla att bli gravid var en känsla av efterlängtan, så det var spännande och oroligt om allt skulle gå bra. Jag är döv förälder, min partner är hörande och vi har hörande barn.

Om man syftar på teckenspråk har jag inte fått något direkt stöd, att barnen skulle få teckenspråk i förskola/skola. TAKK/TSS (Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation/Tecken som stöd för tal) har inte varit intressant för oss. Tyvärr har det varit på den nivån i vår kommun. I vår familj kommunicerar vi enbart på teckenspråk, om jag själv finns i samma rum. Barnen är därför tvåspråkiga till fullo, så därför hade TAKK/TSS varit långt ifrån aktuellt. Kunskapsnivån hos förskola/skolor är upp till TAKK/TSS-nivå, så vi har själva ansvarat för att ge information om döva och teckenspråk, inom förskolan och skolan.

Jag hade önskat en form av föräldrastöd om teckenspråk. Information (till exempel i form av broschyr) om vad vi kan kräva av kommunen när barnen går i förskola respektive skola. Jag upplever att vi fick leta efter information och

fråga andra föräldrar hur de gjorde. Jag hade också önskat att det fanns någon som kunde besöka förskola/skola för att informera om teckenspråk, om CODA och dylikt. Det fanns tidigare ett CODA-projekt men det var innan det blev aktuellt för oss, tyvärr. Kunskap om hur man kan ta kontakt med en döv person via telefon behövs och att förmedlingstjänst inte ska vara så okänt. Fortfarande idag är det nytt för många, då jag ringer mina samtal själv via förmedlingstjänster, min partner ska inte sköta mina telefonsamtal.

I kontakten med förskolan och skolan har det fungerat bra. Vi har haft en skriftlig kommunikation eller skickat SMS/mail, till varandra. När barnen var små och gick på förskolan, hade vi en kontaktbok (precis som jag själv hade i förskolan). Det fungerade bra, då fick jag veta mer om barnens dag. Pedagogerna har inte alltid haft tid att kommunicera via skrift och berätta om dagen vid hämtning. Därför har kontaktboken i förskolan varit bra. I skolan har det varit annorlunda, kommunikationen har skett genom veckobrev eller via en plattform.

Det som jag tycker varit lite knepigare är att skolan, som ska beställa tolk till utvecklings-samtal, inte vet hur man gör och är osäkra. De ber mig att beställa tolk å deras vägnar, det tar tid från mig att beställa tolk och be om fakturauppgifter. Efter de första gångerna har jag kunnat uppge samma fakturaunderlag. Det skapar en stress hos mig. Det borde finnas ett enklare sätt. Till exempel att skolan beställer tolk via tolkcentralen och de i sin tur samordnar beställningen. Därefter får berörd tolkbolag skicka faktura till skolan. Skolan är förvirrad, till föräldramöten kan man beställa tolk genom tolkcentralen och det kostar inget. Utvecklingssamtal kostar och då är det skolan som ska stå för tolkkostnaden.

Vanliga frågor som jag får är om mina barn är döva eller hörande, och hur de har lärt sig teckenspråk. Mina barn är tvåspråkiga, och vi har möjlighet att vara med på olika typer av aktiviteter, barnens vanliga fritidsaktiviteter (exempelvis fotboll) och sedan aktiviteter med familjeklubben. Jag ser det enbart som positivt att barnen får träffa många människor och använda sig av olika kommunikationssätt/språk.

Hinder som jag möter i min vardag är förutfattade meningar och att det kan vara bekvämare att ringa till min partner som är hörande istället för till mig, på andra sätt (exempelvis SMS, mejl, genom förmedlingstjänster). Jag som döv förälder måste "sticka ut hakan" och visa vägen, det tar mycket av min energi. Jag måste hela tiden tänka på att vara ambassadör, informera och svara på frågor även om jag egentligen bara vill vara förälder som alla andra. Det är inte så självklart med tolk till exempel lucia och liknande tillställningar.

Jag upplever att jag får mycket energi av att träffa andra CODA-familjer. Att vara med i familjeklubb för CODA, att umgås med andra familjer som också kommunicerar på teckenspråk, då blir det att umgås på lika villkor.

Döv förälder till två barn i lågstadie- och mellanstadieåldern

Språklag 2009:600

Det svenska teckenspråket

9 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Språkanvändningen i offentlig verksamhet

10 § Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.

I annan lag finns särskilda bestämmelser om rätt att använda nationella minoritetsspråk och annat nordiskt språk.

När det gäller skyldigheten för domstolar och förvaltningsmyndigheter att anlita tolk och att översätta handlingar finns det särskilda bestämmelser.

Den enskildes tillgång till språk

14 § Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Därutöver ska

1. den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket, och

2. den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Den som har ett annat modersmål än de språk som anges i första stycket ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

15 § Det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 14 §.

Vi måste visa vägen

När jag fick barn var det en spännande känsla, ett nytt kapitel i mitt liv. På BB bad vi personalen att inte lägga för stort fokus på barnets hörsel och personalen visade inte ens hörseltestet för oss. Vi hamnade i rummet bredvid personalen, var det en slump eller medvetet? De visste inte att vi klarade oss själva och att vi hade hjälpmedel med oss till och på BB.

Den vanligaste frågan som vi får är hur vår son blev hörande, då vi båda är döva. Eftersom våra familjer bor nära oss kändes det tryggt med att veta att de fanns nära oss. Vi har hört från våra vänner att det har varit tufft att hitta barnvakt eller få hjälp i sin vardag. På BVC ifrågasatte man inte oss, då vi båda är döva utan det var helt naturligt.

Vår bebis har inte börjat i förskolan, men vi har gjort studiebesök och på den förskolan vi besökte visar det sig att personalen kunde lite teckenspråk men glömt mycket. Det finns en döv flicka på en annan avdelning och på förskolan var man vana vid döva, både personal och rektor.

Hur ska vår son få tillgång till talspråket? Var det en läkare som frågade vid en läkarkontroll.

Och den frågan har jag fått många gånger. Jag brukar svara att vi mest är oroliga för att vår son får ett dåligt teckenspråk senare i livet. Talspråket finns överallt runtom i samhället. På nätterna har vi hjälp av tekniska hjälpmedel om vår son vaknar och skriker. Vi turas om att vakna och det betyder att en av oss alltid får god sömn varje natt.

Några funderingar som vi har om framtiden är hur det kommer att kännas på förskolan eller biblioteket. Ibland händer det att andra föräldrar kommer fram och vill prata, när de förstår att jag är döv blir de ibland chockade och får en massa funderingar i huvudet.

Känslan av att de ser ner på mig som döv förälder finns ibland. Det behövs information om hur det är att vara döv och förälder. Funderar också på om tolkfrågan blir ett stort problem då vår son växer upp.

Till dig som är CODA-förälder, var framåt och beställ tolk, var inte rädd. Vi måste visa vägen hela tiden som döva föräldrar. Min förebild är min döva syster som har två hörande barn, hon är väldigt aktiv och framåt.

Johanna

Mitt barn lär sig två språk - det är en bonus!

Jag tycker det är viktigt att föräldrar, som har barn som behöver teckenspråk i sin kommunikation, får lära sig det. Det skapar en trygghet hos barnen. Mina egna föräldrar gick på TUFF (teckenspråksutbildning för föräldrar) och lärde sig teckenspråk, det är jag mycket tacksam för! Vi kan, idag, sitta vid matbordet och prata om precis vad som helst och den känslan vill jag att alla barn skall få känna.

Min dotter är hörande och det är jätteviktigt att hon får både teckenspråk och talad svenska. Vi tecknar hemma och hon får talad svenska

på förskolan vilket gör att hennes talutveckling satt fart. Jag anser att, som barn, lära sig två språk samtidigt är en bonus. Bägge språken stimulerar varandra. Hon lär sig ett tecken och får samtidigt det svenska ordet. Hennes första tecken kom redan då hon var 4 månader gammal. Min dotters första tecken var "flaska" som egentligen betydde mjölk hemma hos oss. Fortfarande idag använder vi tecknet "flaska" som idag betyder välling. Det blev lätt för mig att förstå min dotter.

Döv förälder

Alla är olika, tänk positivt

När jag fick veta att vi skulle få barn blev jag inte överraskad utan det var planerat. Då hade jag full fokus på barnet och jag fick ställa om mig själv och tänka på min nya situation som förälder.

BVC (barnavårdscentralen) bjöd in oss på ett möte då vi kom hem från BB och upplevelsen på BVC var bara positiv. Det fanns inga problem med att jag bokade teckenspråkstolk. Men på förskolan blev man ställd, då kontaktade vi dövteamet och bad om hjälp och fick ett stort stöd av dövteamet. De informerade på förskolan hur och vad de skulle tänka på. Barnen växer och börjar i skolan, F-klass, då började vi tappa kontakten med skolan. De visste inte hur man skulle beställa tolk och jag skötte det själv, då jag inte hade fullt förtroende för att skolan skulle hantera tolkbeställningarna. Efter F-klass fick vi träffa skolsköterskan som hade ansvar för barnens hälsa. Sköterskan gjorde hembesök för att se att allt var ok i hemmet. Kontakten med sköterskan var inte helt ok, jag fick ordna med tolk då också.

När barnen fyller 13 år kan de ha en egen kontakt med vårdcentralen och vi som förälder kan inte kontakta vårdcentralen, det blev en ny situation för oss som föräldrar. Nu vet vi inte allt.

Möten med lärare på skolan fungerade alltid bra då vi använde Teams, under coronapandemin skulle alla möten ske digitalt och för vår del var det bra. Skolan kom då alltid ihåg att beställa teckenspråkstolk. Men

när det sedan var större och fysiska möten eller andra arrangemang glömde skolan ofta att beställa tolk.

Tack vare föräldraföreningen för döva föräldrar fick vi (min partner är också döv) kontakt med andra CODA föräldrar och det betydde mycket. Även att barnen fick vara med på CODA-läger som har arrangerats.

Mina barn är två olika personligheter och ibland blir barnens kompisar nyfikna på oss som döva föräldrar och vill ställa frågor. Ibland svarar barnen men ibland orkar de inte och tappar tålamodet. Och det är ok. När jag tittar i gamla fotoalbum och ser tillbaka på gamla fotografier är jag stolt över vad vi har gjort inom familjen och att det har fungerat. Vi har hjälpmedel hemma hos oss och vi har alltid haft teckenspråkstolkare och det har alltid fungerat. Inom familjen pratar vi alla teckenspråk och i vår vardag har jag ingen känsla av att vi stöter på några hinder som föräldrar.

Jag är stendöv och mina barn kan inte lura mig, då jag känner doft, vibrationer och luft. Jag märker vad om händer runt omkring mig.

Stendöv tonårsförälder

Visste du att...

Det finns en gammal myt om att teckenspråk stör talspråksutvecklingen, vilket inte stämmer. Tvärtom! Farhågan är obefogad då forskningen visar att teckenspråk inte hindrar inläringen av andra språk. Millar, Light & Schlosser, (2006) fann att 89% av de fall som redovisas i de olika studierna visade en förbättring av talspråket när man hade fått tillgång till teckenspråket. Forskningen har visat att det finns ett samband mellan färdighet i svenskt teckenspråk och talad och/eller skriven svenska såsom att talspråk brukar utvecklas väl för hörande barn till teckenspråkiga föräldrar. Det är bekräftat att tecknat och talat språk aktiverar samma område i hjärnan. Forskarna är överens om att flerspråkighet är en tillgång och ger kognitiva fördelar.

(Cramér-Wolrath, 2013; Giezen, Baker & Escudero, 2014).

Tips från specialpedagogerna på Dövenheten i Lund

CODA-barnet är en ”döv person” i en hörande kropp!

Dessa tips som vi delar med oss kan även fås i häftet som Södertörns folkhögskola har gjort ”Tips & knep för tidigt samspel och kommunikation” vilket är ett mycket bra visuellt material.

- Som döv förälder ska man alltid kommunicera på svenskt teckenspråk, blanda inte olika språk! Talspråket kommer naturligt senare. CODA-barnet får tillgång till detta via sin omgivning. Enbart föräldern/föräldrarna kan ge svenskt teckenspråk!
- Som döv förälder ska man berätta allt man ser till sitt barn. Beskriva vad som händer, både här och nu såsom runt om er på svenskt teckenspråk. Barnet tar in vad som berättas! Så allt från litet till stort gäller!
- CODA-barnet är en ”döv person” i en hörande kropp! Barnet följer de förutsättningar som utgår från svenska teckenspråket! Ögonkontakt och beröring krävs för att starta en kommunikation! Viktigt att vara medveten om det.
- Som döv förälder behöver jag se till att mitt CODA-barn får träffa andra CODA barn såsom delta i olika aktiviteter som är riktade till CODA-barn. Det är A och O för deras identitetprocess.

Våra barn är nyfikna och flerspråkiga

Det är spännande att bli gravid och få barn och att följa barnens utveckling. Samtidigt kände vi oss oroliga och spända på grund av frågor som rörde valet av tolkar vid förlossningen. Vi ville ha en positiv upplevelse vid förlossningen och ha en god kommunikation med sjukhuspersonalen. Det blev komplicerat när vi försökte diskutera med tolkcentralen om våra önskemål, och när vi inte fick möjligheten att välja den tolk vi önskade.

Trots våra önskemål om stöd har vi inte fått tillräckligt. När vi besökte barnavårdscentralen (BVC) med vårt barn kändes det som om vi blev ifrågasatta, som om det tvivlades på vår förmåga att ta hand om vårt barn. Eller som om det fanns en sympati gentemot våra barn, eftersom de har döva föräldrar. Vi bytte BVC flera gånger tills vi hittade en sjuksköterska som hade förmåga att ta till sig kunskap om döva, även om hon aldrig tidigare hade haft kontakt med döva.

Vi upplever att det har funnits brist på information, kunskap och kompetens om döva och teckenspråk hos BVC. Många har inte haft viljan att ta till sig information om döva och teckenspråk, innan de träffade oss. Detta trots att det finns flera tillgängliga informationskällor om döva och teckenspråk. De flesta förskolorna saknade kunskap om döva, CODA och hur man bokar tolkar. Våra barn bytte förskolor av olika skäl. Det krävdes att vi själva sökte information och delade med oss av den. Vi önskar att det fanns nationella informationsmaterial med färdigt innehåll och förklaringar, som personalen enkelt kunde ta del av.

Under barnens uppväxt har vi fått vanliga frågor som rör våra barns hörselstatus, deras kognitiva förmåga och deras förmåga att tala. Nästan alla hörande verkar tro att döva föder döva barn. Det kan vara pinsamt att behöva förklara att nio av tio döva barn har hörande föräldrar. Vi har fått

många positiva kommentarer om våra barn. Till exempel, att de är tidigt flerspråkiga och nyfikna på flera språk. Vi har visat att det inte är något problem att vara döva föräldrar till hörande barn. Vi har också märkt att våra barn har utvecklat sociala färdigheter och är öppna och framåt. Det är positivt och härligt, och det har gett andra vuxna ett nytt perspektiv på döva föräldrar.

Hinder som vi möter som förälder, kan vara bristen på information eller frånvaron av en central källa där vi kan få eller be om information om oss. Det kan också vara brist på tolkar, och det verkar som om bokning av tolkar ofta undviks på grund av kostnaden eller helt enkelt glöms bort. Hinder uppstår när människor inte kan använda enkla tecken eller förstår grundläggande fraser som "god morgon." Det kan också vara bristen på information från förskolan om hur barnens dag ser ut, eftersom personalen inte har tid att dokumentera detta.

Vårt råd är att inte ge upp och att våga fråga andra döva föräldrar om hur de har hanterat liknande situationer eller framgångsrikt löst problem. Dela dina erfarenheter och frågor med andra, till exempel i forum, och be om råd om hur man hanterar situationer där man inte får rätt bemötande på förskolan. Kräv att få tillgång till tolkar och möten och undvik att använda ditt barn som tolk.

/Ulf och Linda

Våra barn växlar mellan det talade och visuella språket parallellt

Jag minns första gången då vi var väldigt lyckliga när vi fick ett glädjande besked om att vi skulle få barn. Vi hoppade på att barnet var dövt för att underlätta vår kommunikation inom familjen. Vi var lite oroliga, om vi skulle uppleva utanförskapet i vår omgivningskrets om vårt barn är hörande. Vi blev lite upprörda när sjuksköterskan beskrev barnets hörselkontroll och talade om att barnets hörsel var godkänd efter förlossningen. Vi sade ifrån och sjuksköterskan menade inget illa. Det handlar om kunskaps- och erfarenhetsbrist bland vårdpersonal, då de inte har träffat döva, eller inte vet hur man ska bemöta döva/teckenspråkiga föräldrar.

Vi har också fått information och tips från våra vänner som är döva föräldrar i vår bekantskapskrets om uppfostran, kost, klädselråd, barnvagn och ansökan om kö till en förskoleplats sex månader i förväg, om vi ville välja en specifik förskola. Vi har våra familjer som också bor i närheten och kan hjälpa oss med olika ärenden och vad vi behöver hjälpa med.

Vad vi har saknat är fakta- och informationsblad om döva föräldrar till CODA barn bland vårdpersonal som, inte känner till begreppet "CODA".

Vi valde förskolan Ur & Skur då vi fick tips av våra vänner som också är döva föräldrar och bor i ett samma område. Under en period var det fyra CODA barn på en samma avdelning. Det andra föräldraparet ordnade en föreläsning om CODA genom SDUR (Stockholms Dövas Ungdomsråd) till förskolans personal, innan föreskolastarten.

Förskolan hade en egen app där vi kunde få samma information som de andra föräldrarna. Ganska ofta missade vi kort information vid lämning och hämtning på förskolan. Personalen menade på att man egentligen inte ska småprata med föräldrarna vid lämning/hämtning. De andra föräldrarna hade ändå möjlighet att kunna prata direkt med förskolepersonalen. Vi bråkade ganska ofta med tolkcentralen då vi ville boka tolk till barnets utvecklingssamtal på förskolan. Vi ville inte att förskolan skulle betala för tolkkostnaderna.

Många frågar oss om våra barn är hörande och kan tala. Många undrar också om begreppet CODA som de inte har hört förut. Andra föräldrar är imponerade över att våra barn var tvåspråkiga och kunde växla till talade och visuella språket parallellt. Våra barn är stolta över att vara CODA och ser fram emot ett teckenspråkigt barngym som anordnas av IK Hephata. De tyckte också att det var väldigt roligt att vara med CODA-läggret i somras som arrangerades av SDR (Sveriges Dövas Riksförbund).

Vi som döva föräldrar behöver hela tiden vara dövambassadörer/-informatörer och informera om begreppet CODA och teckenspråk.

Mitt viktigaste råd är att använda teckenspråket direkt med ditt barn, redan från födseln, för att stimulera barnets språkutveckling och teckenspråk.

/Erdem Akan

Vad döva har kallats under årens lopp

När förbundets historia börjar på 1920-talet kallades döva för dövstumma och hörselskadade för döva.

1921 bildades en förening för hörselskadade. Den fick namnet Svenska föreningen för dövas väl, det är föregångaren till Hörselskadades Riksförbund.

1922 bildades Svenska Dövstumförbundet - det är föregångaren till Sveriges Dövas Riksförbund.

När staten övertog ansvaret för dövstumskolorna 1938, blev en av dem - skolan i Örebro - en skola för "oegentligt" dövstumma, det vill säga elever med hörselrester eller barn som fötts hörande men tidigt blivit döva och/eller döva barn med bra tal.

Under den här tiden fanns begrepp som lomhörda, vokaldöva, tondöva, döva. Eller lite döv, rätt döv och helt döv. Alla dessa ord användes för personer som hade olika typer av hörselskador.

1948 ändrade Svenska föreningen för dövas väl namn till Hörselfrämjandets Riksförbund.

Ordet hörselskadad började användas 1949. Vid Svenska Dövstumförbundet kongress i Göteborg beslutade ombuden

att ändra "dövstum" till "döv" och den 1 januari 1950 ändrade förbundet namn till Sveriges Dövas Riksförbund.

Den 1 januari 1953 försvann ordet dövstum ur officiella texter. Det var dåvarande Skolöverstyrelsen som beslutade att i fortsättningen använda ordet döv.

Under 1970-talet använde man begreppen döv, svårt/gravt hörselskadad, medelsvårt hörselskadad och lätt hörselskadad. (Källa: *Den gemensamma kraften, SDR 1922-1997*)

I dag finns det andra begrepp, såsom teckenspråkig, personer med hörselnedsättning och döva med ci (cochlea implantat). Inom dövsamhället lyfts också personer med dövblindhet och döva + (döva med intellektuell funktionsvariation).

SDR:s syn i dag:

Vad innebär det att vara döv?

Att vara döv är mer än att bara sakna hörsel. Alla döva är olika och med teckenspråk som grund utgör vi en språklig och kulturell gemenskap. Vi finns i alla åldrar och har rätt att välja det språk som skapar delaktighet på våra villkor och passar bäst vid olika situationer och tillfällen. Vi har olika preferenser kring språkval och kommunikation genom teckenspråk, skrivet och talat språk.

I majoritetssamhället beskrivs döva ofta som människor med funktionsnedsättning, men betraktas också som en minoritetsgrupp som använder teckenspråk. Dövhet är det medicinska perspektivet på en förlust av hörsel.

Flera döva beskriver sig som "stendöva" medan andra beskriver sig som döva men kan uppfatta ljud med hörseltekniska hjälpmedel. Flertalet döva är det redan från födseln, men människor kan även bli döva senare i livet.

Den medicinska termen dövhet ska inte förväxlas med ordet döv. Anledningen är att det inte alltid står i direkt relation till hur mycket personen hör och använder tal, utan också handlar om identitet. Att vara döv handlar om känslan av tillhörighet i en kulturell och språklig minoritet där teckenspråk är en viktig del av gemenskapen.

KÄLLA: SDR.ORG

Vi CODA får inblick i kultur och gemenskap

När jag växte upp funderade jag aldrig på hur det var att ha döva föräldrar. Det var helt naturligt. När jag kom hem till mina kompisar blev jag ibland förvånad över att deras lampor inte blinkade när det ringde på dörren. Jag fick ibland frågan om hur det var men hade aldrig riktigt något bra svar att ge.

För några år sedan skrev jag och min bror en rapport för region Jönköpings räkning. Rapporten skulle undersöka CODA:s (Children Of Deaf Adult) situation och det var egentligen först då som jag började fundera på hur min barndom skilde sig åt jämfört med mina kamraters.

I undersökningen var det några problemområden som stack ut.

1. CODA får inte samma hjälp av sina föräldrar med språkämnen i skolan. Detta var speciellt problematiskt på gymnasiet och på program med många språkämnen.
2. Döva föräldrar har inte alltid samma möjligheter att bli en del av det sociala sammanhanget som hörande föräldrar har. Det kunde till exempel handla om att stå vid en innebandymatch och sälja korv för lagets räkning.
3. CODA får ofta ta ansvar för kontakter med skola eller myndigheter. Detta kunde leda till att de fick en speciell maktposition gentemot sina föräldrar.
4. Många av de barn och ungdomar vi intervjuade gav uttryck för att de inte behärskade språket tillräckligt bra för att kunna tala om saker som känslor eller psykisk ohälsa. En av ungdomarna sade att det var lättare att ha med en tolk när sådana saker skulle avhandlas.

Jag tror att punkterna ovan delas av tvåspråkiga barn i familjer med ett annat modersmål än svenska. Jag kan själv känna igen mig i allt de intervjuade gav uttryck för. Men jag hoppas att saker är annorlunda idag. Jag jobbar som gymnasielärare och på min skola finns det alltid tillfällen för elever att få extra stöd i olika ämnen. Under några år jobbade jag på hörselhabiliteringen i Jönköping så jag vet hur lätt det är att beställa en tolk. Och jag hoppas att alla kan få modersmålsundervisning.

Men att vara hörande barn till döva föräldrar är så mycket mer än några problemområden. Man får till exempel lära sig ett vackert och levande språk. Man får också inblick i en kultur och en gemenskap man inte skulle ha fått inblick i annars. Vi barn var ofta med på dövföreningen. Min pappa spelade schack och vi åkte med honom på turneringar för döva runt om i Europa. Mina bröder och jag fick en kunskap som vi har haft nytta av. Förutom mitt jobb på hörselhabiliteringen så undervisar jag i teckenspråk och har skrivit en feelgoodroman där en döv kvinna har huvudrollen (*Hav utan farleder*). Min bror Peter Johansson har jobbat som teckenspråkstolk i över trettio år.

När jag tänker tillbaka på hur det var så är det absolut inte problemen jag tänker på utan på allt det där andra – till exempel på teckenspråket och inblicken i den kultur och gemenskap som döva delar. I slutänden hänger inte en lycklig barndom ihop med vilket modersmål man har utan med så mycket annat.

Men om det är ett råd som jag vill ge till döva föräldrar som har hörande barn så är det att aldrig låta barnen tolka vid skolans utvecklingssamtal. Jag utnyttjade det till fullo och mina föräldrar levde länge i tron att jag aldrig skolkade och att jag alltid skötte mig exemplarisk i skolan - vilket inte riktigt var fallet.

Leif Bergholtz

ämneslärare, beteendevetare, processhandledare och författare till den kritikerrosade romanen "Hav utan farleder" om en döv kvinna.

Språkutveckling

Att samspela och förstå varandra är grunden för barnens kognitiva utveckling. Det är inte viktigt på vilket språk det sker. Det viktiga är att få grunden till språk, oavsett vilket språk.

Språkutvecklingen i teckenspråk och tal har många likheter:

20-36 månader
Beskriver händelser. Vem gör vad. Tre-ords-meningar.

22-24 mån
Bygger meningar med "du".

17-20 mån
Börjar använda "jag".

12-18 mån
Teckenförrådet ökar.
Ordförrådet ökar.

18 mån
Kombinerar två tecken.
50-200 tecken i förrådet.

10-15 mån
De första tecknen med enkla handformer, ex lampa, bada, hund, katt. De första orden.

9-11 mån
Finmotoriken utvecklas.
Pekar, vinkar, plocka upp föremål.
Upprepade joller, ba-ba-ba.

7-10 mån
Gör upprepade handrörelser, vinka, öppna-stänga handen.
Börjar jollra.

0-4 mån
Börjar utveckla motoriska färdigheter. Leker med ljud och kroppen.

Teckenspråk är så mycket mer än bara ett språk!

Språkutvecklingen hos hörande barn till döva föräldrar kan vara unik och varierar beroende på olika faktorer, inklusive föräldrarnas kommunikationsval och tillgång till kommunikationsresurser.

Teckenspråk

Många döva föräldrar kommunicerar med sina hörande barn genom teckenspråk, vilket kan vara barnets första språk. Barnen lär sig teckenspråket naturligt och utvecklar kommunikationsfärdigheter genom interaktion med sina föräldrar. Det skapar en gemensam språklig grund för att uttrycka tankar och känslor.

Visuell kommunikation

Eftersom Hörande barn till döva föräldrar inte har tillgång till ljudinformation på samma sätt som barn med hörande föräldrar. Därför används visuell kommunikation oftare. Det innebär att föräldrarna utöver kroppsspråk, ansiktsuttryck även använder ögonkontakt och andra visuella signaler för att kommunicera med sina barn.

Ömsesidigt fokus

Eftersom hörseln inte är det primära kommunikationsverktyget kan döva föräldrar vara extra medvetna om att skapa en djup ömsesidig fokus med sina hörande barn. De kan vara skickliga på att läsa och tolka kroppsspråk, vilket kan bidra till starka band och en känsla av närhet mellan förälder och barn.

Kreativa kommunikationsstrategier

Föräldrar och barn kan utveckla kreativa kommunikationsstrategier för att övervinna eventuella språkliga eller kommunikationsbarriärer. Detta kan innebära bilder, teckningar, lekar och andra interaktiva metoder för att förmedla budskap och förstå varandra.

Flerspråkighet

CODA-barnen har ofta förmågan att vara två- eller flerspråkiga, vilket innebär att de kan kommunicera lytande på teckenspråk och talade språk. De kan ha fördelen att kunna förstå och använda både teckenspråk och det talade språket för att kommunicera i olika sammanhang.

Kulturell medvetenhet

CODA-barnen växer upp i en döv kulturmiljö och får tidigt insikt i dövkulturen och gemenskapen. De kan vara medvetna om och uppskatta de unika aspekterna av dövkultur, teckenspråk, gemensamma värderingar och normer.

Empati och kommunikationsfärdigheter

Genom att navigera mellan två olika kommunikationsvärldar utvecklar CODA-barnen ofta starka kommunikations- och empatifärdigheter. De kan vara lyhörda, anpassningsbara och duktiga på att kommunicera med människor med olika kommunikationsstilar och behov.

Jag vill bara vara förälder

Jag tillhör andra döva generationen i min döva släkt och eftersom vi båda är döva föräldrar var det för oss självklart att få döva barn. På BB hade man bråttom att göra hörseltest, men vi bad personalen att vänta ett par dagar. Testet visade sig att mitt barn inte blev godkänt, ett uttryck som gjorde mig väldigt arg och ledsen och upprörd. Så uttrycker man sig inte! Testet skulle göras om efter två dagar igen enligt personalen, det kunde finnas vätska i öronen eller annat. Mitt möte med vården blev inte som jag hade tänkt mig. Jag hade också problem att komma i gång med amningen, jag var ung, jag var snittad, hade en nyfödd bebis och problem med amning och svårt röra mig i sängen på grund av snittet. Ett andra hörseltest gjordes och återigen blev mitt barn inte godkänt enligt personalen. Jag tyckte att min bebis var fin - varför skulle jag göra test igen? Skulle bli kallad till en ny undersökning 2 veckor senare och det visar sig att det var vätska i öronen. Det visar sig att mitt barn blev godkänt. Jag var så arg på personalen och menade att de inte har rätt att godkänna eller inte godkänna mitt barn. Mitt barn var friskt, det var det viktigaste.

Jag är så tacksam för att min svärmor ställde upp och kunde hjälpa mig och ringa till vården. Jag ringde så många gånger och de meddelade att de skulle ringa tillbaka men det fungerade inte. Då bad jag svärmor om hjälp. Vad som är problemet är att fortfarande idag ringer vården till min svärmor, fastän det finns andra sätt att kontakta mig. Jag har kontaktat vården och bett dem ta bort svärmors telefonnummer men inte lyckats. Vad jag saknar hos vården är kunskap om hur man använder och bokar tolk och också vad som händer när man uttrycker "ditt barn är godkänt eller ditt barn är inte godkänt".

På BVC sade man att mitt barn inte följde språkutvecklingen. Mitt barn kunde teckenspråket bättre än det talade språket, vårt språk är och var teckenspråk i familjen. Jag som förälder fick förklara och blev ändå inte förstörd. Vi bytte till en annan BVC och då blev det bättre. De ordnade också med tolk, vilket den förra BVC inte gjorde.

Genom mitt sociala nätverk och andra nätverkskontakter kunde jag fråga runt om

förskolan, då det var dags att välja förskola för mitt barn. Till sist hittade jag en förskola som hade olika språkvariationer och det var en liten grupp förskolebarn. Vi tänkte att detta med språkvariationer kunde underlätta i kommunikationen med mig och mitt barn, då man var van att använda kroppsspråk. I kontakten med förskolan hade vi kontaktbok. Men det var svårt att skapa relationer eller skapa kontakt med andra föräldrar, på grund av kommunikationssvårigheter. Jag har tyvärr ingen kontakt med andra hörande föräldrar. När jag hela tiden är tvungen att ta ansvar för tolksituationer och förklara vem som har betalningsansvar och så vidare, upplever jag minoritetsstress.

På kalas som vi ordnade ville barnens kompisars föräldrar vara med, kanske beroende på att de ville se hur kommunikationen fungerade eller för att de var nyfikna. Men efter några kalas så följde de inte med längre. Föräldrarna reagerade bara på att ljudnivån på kalaset var väldigt högt.

Kontakterna med förskolan och skolan fungerade på olika sätt. Med förskolan

kunde jag ha en sms-dialog, men inte med skolan. Då skulle vi använda skolplattform och där var det mest en dialog med lärare om tolkbokningar men inte mer. Det blev många möten med personal, då de ville veta hur högläsning fungerar, hur barnet mår, att barnet var sen i språkutvecklingen, hur gör ni när barnen bråkar, hur kan ni uppfatta svordomar hos barnen, hur uppfostrar ni barnen och så vidare.

Det saknas informationsmaterial som vi som döva föräldrar kan dela ut till andra, vad man ska tänka på och hur man ska bemöta döva föräldrar. Skulle önska att det fanns olika CODA grupper där vi kunde ge och få tips av varandra, om förskola, grundskola, gymnasiet med mera. Jag har på egen hand fått söka information om olika situationer, så att jag är beredd och kan svara på ett bra sätt.

Ibland hände det att barnen fick en fråga om de kunde tolka till föräldern, men jag måste alltid förklara att barnen inte ska användas som tolkar. Det skulle vara skönt att slippa dubbelarbetet och bara vara förälder.

Ung mamma

Teckenspråkiga döva upplever såväl yttre som inre stress som har direkt samband med det faktum att de lever i ett samhälle där de avviker från de rådande auditiva normerna, på såväl strukturell nivå som på grupp- och individnivå. Bristande tillgång på teckenspråkig information och en fungerande kommunikation skapar ett utanförskap. Samhället bidrar till minoritetsstress genom bristande tillgänglighet och okunskap.

Så får ditt barn en bra start

Proffsens råd för föräldrar till CODA

Lyft upp glädjen i kommunikationen med ditt barn. Lek med teckenspråk, det ska vara roligt. Det behöver inte vara perfekt, se hela människan och barnet som en individ. Växla mellan olika språk så länge båda förstår varandra. Att använda olika språk i samtal är inget konstigt i flerspråkiga familjer.

Liz Adams Lyngbäck, Universitetslektor vid Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet

Gör det som känns bra och fungerar för er. Det är naturligt att språkutvecklingen hos er och barnet kan skilja sig åt. Det finns perioder där barnet utvecklas snabbare i svenskt teckenspråk från annat håll, det är okej. Utgå från era förutsättningar och det som fungerar för familjen.

Lea Strandberg, Leg. Psykolog och Leg. Psykoterapeut

Det är viktigt att tidigt komma igång med språkutvecklingen, oavsett språk, för den kognitiva utvecklingen. Vi vet idag, genom forskningen, att alla språk oavsett om det är talat eller tecknat utvecklas på samma sätt och processas på samma plats i hjärnan. Detta visar att språk stöder språk och teckenspråk kan alltså stödja talutvecklingen.

Carin Roos, Professor emerita i specialpedagogik, Högskolan Kristianstad

Med blick på modersmålet

”Genom att barnen utvecklar sina språkkunskaper i svenskt teckenspråk får de bättre möjligheter att uttrycka tankar och lära sig nya saker.”

Bärare av två språk och två kulturer

”Hörande barn till döva växer normalt sett upp i två kulturer: dövas kultur och majoritetskulturen. De lär sig två språk: det tecknade språket och det talade språket. Dövas kultur förknippas med döva personer vilket gör att hörande barn till döva normalt inte uppfattas som bärare av dövkulturen. Hörande barn till döva påverkas emellertid av de attityder som samhället har mot döva och får ibland fungera som ambassadörer för dövas kultur.”

(Preston 1994, Aronsson & Juterot 1998, Hoffmeister 2008)

”Döva och hörselskadade föräldrar får i de flesta fall hörande barn. Man kan säga att det omvända förhållandet råder för döva barn. De flesta döva barn föds i familjer där föräldrarna är hörande och tidigare inte haft kontakt med döva. Endast ett fåtal döva föräldrar får döva barn.”

Mellanposition mellan dövkulturen och majoritetssamhället

”Eftersom hörande barn till döva inte delar ett framträdande drag med sina föräldrar, nämligen hörselnedsättningen, är det lätt hänt att omgivningen betraktar barnen som vilka andra barn som helst. De som känner till dövas kultur kan dock se att barnens beteenden är färgade av föräldrarnas kultur. Signalerna är ibland subtila och kan gå skolans personal förbi.”

(Einarsson 2013)

”Några särdrag som brukar lyftas fram är barnens behov av ögonkontakt, vana vid kroppskontakt, att de gestikulerar mer och visar mer uttryck i ansiktet. Ibland är de mer högljudda än sina hörande kamrater.”

(Boklund m.fl. 2008, Pryer & Emmorey 2008)

”Många hörande barn till döva – speciellt om båda föräldrarna är döva och inga hörande släktingar bor i närheten – får navigera i den hörande världen på egen hand och lära sig de sociala och språkliga koder som gäller där. Detta gör att barnen kan uppfattas som självständiga och ansvarsfulla, vilket normalt betraktas som goda egenskaper. Ibland kan barnen uppfattas som mer kompetenta än sina föräldrar, just för att de är hörande. Det finns en risk att omgivningen därmed förbiser barnens behov av stöd i skolan.”

(Preston 1994, Aronsson & Juterot 1998, Johansson 2000, Hoffmeister 2008, Mattsson 2010, Solem 2015)

”Att hörande barn till döva behärskar ett tecknat språk väcker nyfikenhet hos omgivningen vilket leder det till att de får uppmärksamhet. Många hörande barn till döva känner samhörighet med dövkulturen och stolthet över att kunna det tecknade språket.”

(Danielsson 1987, Aronsson & Juterot 1998, Boklund m.fl. 2008, Solem 2018)

Källa: Med blick på modersmålet — Om språksituationen för hörande barn till döva och modersmålsundervisningen i svenskt teckenspråk. Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen (2019), sid. 8 och 9.

Referenser

Referenslitteratur med anknytning till föräldrahandboken

Lärare i behov av särskilt stöd?

Vad behöver en lärare lära sig för att kunna bemöta CODA-elever i skolan?

Författare: Sofia Einarsson
Göteborgs Universitet, institutionen för pedagogik och specialpedagogik
[gupea_2077_35609_5.pdf](https://isof.diva-portal.org/smash/get/diva2:2077_35609_5.pdf)

Se språket – barns tillgång till svenskt teckenspråk

<https://isof.diva-portal.org/smash/get/diva2:1109738/FULLTEXT01.pdf>

CODA-barns uppväxtvillkor och skolvillkor i ett historiskt perspektiv

<http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:1493580/FULLTEXT01.pdf>

Tips & knep för tidigt samspel och kommunikation

<https://www.sodertorn.fhsk.se/kurser/tuff/turkosa-serien/>

Rapport från Språkrådet 9 - Med blick på modersmålet.

[Med blick på modersmålet. Om språksituationen för hörande barn till döva och modersmålsundervisningen i svenskt teckenspråk. \(diva-portal.org\)](https://www.sprakradet.se/med-blick-pa-modersmalet-om-spraksituationen-for-horande-barn-till-dova-och-modersmalsundervisningen-i-svenskt-teckensprak)

Barns tidiga språkutveckling (Forskning om teckenspråk XXII) Brita Bergman

Institutionen för lingvistik, 2012.
[Inlaga FOT XXII 16 feb \(diva-portal.org\)](https://www.diva-portal.org/inlaga/FOT-XXII-16-feb)

Därför tvåspråkighet – valfrihet på riktigt [Därför tvåspråkighet \(sdr.org\)](https://www.sdr.org/darför-tvasprakighet)

Tips på rapporter och artiklar

Bergman, Brita (2012). "Barns tidiga teckenspråkutveckling: med illustrationer av Lena Johansmide" Stockholms universitet, Humanistiska fakulteten, Institutionen för lingvistik, Avdelningen för teckenspråk.

Cramér-Wolrath, Emelie. (2013). "Signs of acquiring bimodal bilingualism differently – A longitudinal case study of mediating a deaf and a hearing twin in a deaf family." (Doktorsavhandling), Stockholm: Stockholms universitet, Specialpedagogiska institutionen.

Giezen, M.R, Baker, A. E, & Escudero, P. (2014). "Relationships between spoken word and sign processing in children with cochlear implants." *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 19(1) 107-125. Doi: 10.1093/deafed/ent040

Gärdenfors, Moa. (2021). "The Writing Process and the Written Product in Bimodal Bilingual Deaf and Hard of Hearing Children" *Languages* 6, no. 2: 85. Stockholms universitet Humanistiska fakulteten, Institutionen för lingvistik

Gärdenfors, Moa, Schönström, Krister & Johansson, Victoria (2019). "Spelling in Deaf, Hard of Hearing and Hearing Children With Sign Language Knowledge" *Frontiers in Psychology* 10, Stockholms universitet,

Holmström, Ingela. (2013). "Learning by Hearing. Technological Framing of Participation." (Doktorsavhandling). Örebro: Örebro universitet, Humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap.

Lyxell, Tommy. (2019). "Med blick på modersmålet. Om språksituationen för hörande barn till döva och modersmålsundervisning i svenskt teckenspråk." Stockholm: Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.

Millar, Diane, Light, Judith, & Schlosser, Ralf. (2006). "The Impact of Augmentative and Alternative Communication Intervention on the Speech Production of Individuals With Developmental Disabilities: A Research Review." *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 49, 248-264.

Roos, Carin, Cramér-Wolrath, Emelie, & Falkman, K.W. (2016). "Intersubjective interaction between deaf parents/deaf infants during the infants's first 18 months." *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 21(1), 11-22. Doi:10.1093/deafed/env034

Specialpedagogiska skolmyndigheten – SPSM (2008) "Kan din mamma lukta?" Berättelser från CODA elever – en bok för dig som möter barn med döva föräldrar. Boken går att ladda ned här: <https://www.coda-norge.no/wordpress/wp-content/uploads/2012/01/Kan-din-mamma-lukta.pdf>

Flera tips

SDR – Sveriges Dövas riksförbund

<https://sdr.org/>

CODA – informationsvideo om CODA

<https://www.youtube.com/watch?v=aB2-N6YZHqY>

Stockholms universitet – Digitalt teckenspråkslexikon

<https://teckensprakslexikon.su.se>

Stockholm universitet – Institutionen för lingvistik

<https://www.su.se/forskning/forsknings%20om%20teckensprak>

Skollagen

<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/skollagen-och-forordningar>

(Skollagen - 8 kapitlet 10 § och Läroplanen för förskolan, del 1 och 2.2.)

Språklagen

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600/ (SFS 2009:600)

Språkrådet

<https://www.isof.se/vart-uppdrag/expertomraden/svenskt-teckensprak>

Allt om teckenspråk av Dövas Tidning

2013

https://dovastidning.se/wp-content/uploads/2021/02/dovastidning_2013-4.pdf

2017

https://dovastidning.se/wp-content/uploads/2021/02/dovastidning_2017-3_tidlos.pdf

2021

https://dovastidning.se/wp-content/uploads/2021/11/alltomteckensprak_2021.pdf

Böcker skrivna av CODA

Flickan på två stolar

Författare: Olga Svensson Richter
ISBN: 978-91-979326-3-9

Hav utan farleder

Författare: Leif Bergholtz
ISBN: 978-91-89047-27-3

Filmtips

CODA

Regi: Sian Heder

En amerikansk komedi-drama film från 2021 om en tonårig tjej som är ensam hörande i sin döva familj. Hon hjälper familjen i deras fiskeverksamhet, samtidigt som hon vill fullfölja sina drömmar om att bli sångerska. Filmen vann tre Oscar i alla kategorier som filmen var nominerad till: Bästa film, Bästa manliga biroll (Troy Kutsur) och Bästa anpassade manus.

Sagor och TV-program

Tripp, Trapp, Träd-sagor på svenskt teckenspråk

<https://urplay.se/serie/229316-tripp-trapp-trad-sagor-pa-svenskt-teckensprak>

Tiffel Toffel och hans vänner

<https://www.youtube.com/watch?v=ALZWd3IVH0Y>

SVT play

Här hittar du både program som är på teckenspråk och program med teckenspråkstolkning.

<https://www.svtplay.se/teckensprak>

UR play

Streama populära serier och barnprogram på svenskt teckenspråk eller med teckenspråkstolkning som Handformshissen, Bokstavshissen och Lilla Aktuellt teckenspråk
<https://urplay.se/bladdra/teckensprak>

Sveriges Dövas Riksförbund
sdr.org

DECEMBER 2023